

De gele clypeusteekening variëert bij mijn *oviventris* ♀♀ zeer sterk en wel van bijna geheel geel tot 4 of meer betrekkelijk kleine vlekken. De wesp van *Ritsema* heeft een viertal groote gele vlekken, die in de lengte zelfs min of meer samenhangen. De tegulae zijn geel, met alleen op het midden een bruine vlek.

Pictus behoort volgens *L. Berland* in Hymenoptères Vespiformes II, een geheel zwarten clypeus en zwarte tegulae te hebben, zoodat beide kenmerken bij onze soort voor *oviventris* pleiten.

Volgens *Berland* is bij *pictus* de thorax geheel zwart, behalve een kleine gele band op het pronotum, die de pronotumhoeken nauwelijks bereikt. De thoraxteekening van *Ritsema*'s dier vertoont wel opvallend weinig geel voor een *oviventris*, maar dit bereikt toch niet den graad, die voor *pictus* vereischt wordt. Het pronotum vertoont een smallen, gelen band, die de pronotumhoeken wel bereikt, terwijl het schildje in plaats van twee groote, elkaar bijna rakende gele vlekken, slechts twee gele stippen heeft.

Von Schultness merkt tenslotte nog op, dat *pictus* nauwelijks van *oviventris* te onderscheiden is, terwijl *Berland* zegt, dat het een Noordelijke soort is, voorkomend in het Noorden van Engeland, in Scandinavië en hier en daar in bergstreken.

Het zou dus best kunnen zijn, dat *pictus* slechts een donkere vorm van *oviventris* is, te meer daar men het ♂ nog niet kent. Ik weet niet, of er in andere Nederlandsche verzamelingen nog als *pictus* gedetermineerde dieren te vinden zijn, maar als dit wel zoo is, dan spreek ik het vermoeden uit, dat ook deze dieren tot *oviventris* zullen blijken te behooren.

H. TEUNISSEN.

Opmerkingen omtrent eenige merkwaardige Hymenoptera aculeata uit de omgeving van 's-Hertogenbosch.

Een tiental jaren geleden getuigde de bekende hymenopteroloog *B. E. Bouwman* van de omstreken van Breda, dat deze streek bijzonder rijk bleek te zijn aan hymenopteren. In zijn gegevens (voor de Spheciden) en ook elders, b.v. in „Fauna van Nederland”, Dl. 4 : *Andrena*, van *J. v. d. Vecht* wordt Breda dan ook opvallend veel genoemd in vergelijking met andere plaatsen van Brabant.

Toch dunkt mij, dat de omgeving van Den Bosch o.a. zeker niet onder behoefte te doen — voorzoover ik als amateur daarover mag oordeelen. Aangezien ik tot voor een jaar zelf in de omgeving van Breda woonde, kon ik eenigszins een vergelijking trekken : de rijkdom van deze streek rond Den Bosch heeft mij werkelijk nog verrast.

Uit de uitgebreide lijst van soorten, die ik hier in den afgelopen zomer noteerde, verdienen de volgende wellicht een nadere vermelding. Vanzelfsprekend maak ik geen aanspraak op volledigheid, terwijl ik omtrent sommige nog gaarne plaats laat voor correctie, omdat mij voldoende materiaal ter vergelijking ontbrak.

Oxybelus quattuordecimnotatus Jur. Van deze zeldzame soort ving ik te Drunen 2 ♀♀ op *Gypsophila paniculata* (15-8-'38). Bouwman vermeldde nog slechts 2 ex. voor Nederland, 1 ex. uit de coll. Koornneef en 1 ex. van Breda.

Gorytes fallax Handl. (?) ♂. Op *Heracleum* bij Vlijmen (19-7-'38). Ik kan het ex. niet met volkomen zekerheid onderscheiden van *G. quadrifasciatus* F. De eerstgenoemde soort is over geheel Europa zeldzaam, voor Nederland geeft B. slechts 1 ex. uit de coll. Koornneef. Ook van *G. quadrifasciatus*, hoewel niet zóó zeldzaam, worden nog slechts enkele vindplaatsen voor Nederland aangegeven.

Andrena fulvago Christ. Deze soort schijnt niet zoo zeldzaam, als men volgens J. v. d. Vecht zou afleiden. Hij vermeldt ze alleen voor Texel en Z. Limburg, waar enkele exemplaren werden gevonden, en vestigt de aandacht op deze zeer merkwaardige verspreiding! Ritsema had ze in T. v. E. reeds vermeld voor Breda. Daar heb ik ze indertijd nooit kunnen vinden, maar hier in de omgeving van de Vuchtsche hei trof ik ze dezen zomer herhaaldelijk, niet alleen op *Hieracium* (zooals v. d. Vecht aangeeft) maar ook op *Trincia hirta*.

Panurgus banksianus K. ♀ ♂. Ofschoon de beschrijving van *Schmiedeknecht* niet geheel voldoet, moet het deze soort toch wel zijn, omdat dit de eenige is buiten de overal algemeene *P. calcaratus*, die voor onze streken in aanmerking kan komen. Mijne exemplaren (gev. op de Vuchtsche hei, Juni '38) onderscheiden zich duidelijk van de gewone *calcaratus* door de grootte, kleur van de scopa tibialis (oranje) en vooral doordat het ♂ de dij-tanden mist! Mogelijk kan iemand mij daaromtrent nader inlichten?

Van het geslacht *Psithyrus* (Koekoekshommels) noteerde ik: *Ps. campestris* Panz., *vestalis* Geoffr., *rupestris* F., *silvestris* Lep., *barbutellus* K.

De wegwesp *Calicurgus hyalinatus* F. (= *fasciatellus* auct.) schijnt hier vrij gewoon te zijn. Ik vond ze overal in deze omgeving, tot midden in de stad. Oudere berichten vermelden ze spaarzaam of niet voor Nederland, maar Bouwman vermoedde al dat ze in Brabant wel gewoon zou blijken — wat klopt!

Misschien is het verder nog de moeite waard te vermelden:

Discoelius zonalis Panz., die *Schmiedeknecht* aangeeft als „überal eine der seltensten Faltenwespen" en Ber-

land als „assez rare partout”, blijkt hier niet zoo bijzonder zeldzaam. In de omgeving van Breda zag ik ze éénmaal, hier bij Den Bosch dezen zomer minstens 3 maal, vliegend op *Ribes* en *Sneeuwbes*. Slechts 1 ex. (♀) kon ik vangen op *Heracleum*.

Eumenes coarctata L., de bekende Urntjeswesp, vloog dezen zomer hier bepaald druk! Vooral in Juni-Juli. Eenmaal zag ik 5 ex. (♀♀ en ♂♂) bij elkaar.

Myrmosa melanocephala F. is in de Drunensche Duinen niet gewoon, evenmin als *Mutilla rufipes* F. — de laatste is trouwens in heel Brabant een zeer gewoon dier. Hetzelfde kan ik getuigen van *Tiphia femorata* F.

Over de verspreiding van de laatstgenoemde hymenopteren en ook van *Eumenes* heb ik overigens zeer weinig gegevens kunnen vinden, en houd me voor literat.-opgaven aanbevolen.

P. BENNO.

Toevoegsel tot eenige zeldzame Hymenopteren: Nysson-Gorytes.

In aansluiting bij de berichten over zeldzamere Hymenopteren van H. T e u n i s e n (Ent. Berichten dl. X bldz. 169) kan ik over het afgelopen jaar nog de volgende mededeelingen verschaffen:

1. *Nysson spinosus* Först. — Vanaf 25 Mei tot einde Juni zag ik in deze omgeving — vooral in den tuin van het Juvenaats te Zevenaar ⁽¹⁾ — opvallend veel ♂♂ van *spinosus*, vliegend boven zonnig struikgewas.

De ♀♀ zag ik vanaf 2 Juni, eveneens in vrij groot aantal. Ik kon, bij wijze van spreken, in 2 uur tijds gemakkelijk 'n 20-tal exemplaren verzamelen.

Hoewel de minst zeldzame van onze 5 inh. soorten, noemt B o u w m a n (Lev. Nat. Jrg. 32 blz. 92) nog slechts 5—6 vindplaatsen. Dat de vliegtijd ook voor ons land vroeger moest gesteld worden (hij geeft: eind Juni-Aug.), was mij vroeger al gebleken uit de vangst van ♀♀ op 29 Mei 1937, te Langeweg (gem. Terheyden). Dit komt ook beter overeen met den tijd voor Duitschland o.a. opgegeven (♂♂: eind Mei!)

Omdat *N. spinosus* parasiteert bij evenzeer zeldzame *Gorytes*-soorten, was ik zeer benieuwd, of en welke *Gorytes* ik in deze omgeving zou aantreffen.

⁽¹⁾ Deze tuin, eertijds aangelegd door de heer H. van Gimborn, bevat een zeldzame collectie van inheemsche en uitheemsche planten (boomen, heesters en bloemplanten) en bleek mij in de afgelopen zomer een waar dorado voor allerlei insecten te zijn.